

RAPPORT

KULTURMILJÖER AV RIKSINTRESSE

INTERVJUUNDERSÖKNING 2013

DEL I (ALVESTA, LJUNGBY OCH VÄXJÖ KOMMUNER)

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE
ISSN 1103-8209, Meddelande 2014:02

Vi är rättsgaranter, kunskapsförmedlare och samhällsbyggare. Vi jobbar med landsbyggdens utveckling.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

2012 års undersökning i korthet	4
Dialogmodellen	5
Medborgarinflytande.....	6
Riksintressena som en kommunal tillgång.....	7
Kunskaps- och planeringsunderlag	8
2014 års fördjupningsprojekt – prioriteringar	9

RIKSINTRESSEPROJEKTETS INTERVJUUNDERSÖKNING 2013

Länsstyrelsens arbete med fördjupningar av kunskap och beskrivningar för kulturmiljöer av riksintressen har pågått med varierande intensitet sedan 2006. Arbetet har bedrivits utifrån från en modell som bygger dialog mellan stat och kommun. Från länsstyrelsens sida har syftet varit att tydliggöra och vinna gehör för riksintressenas värden och därmed uppnå en samsyn om de frågor som aktualiseras i samband med planering och lovgivning. Kommunerna har erhållit ett planeringsunderlag som bättre kan ligga till grund för det praktiska arbetet och för kommunikationen av områdenas värden med kommuninnevånare och andra. I flera fall har beskrivningarna lett till att intresset för områdena ökat och värden som man tidigare varit anonyma har kunna lyftas fram.

Hittills har dialogmodellen omfattat två huvudingredienser nämligen den muntliga presentationen för de folkvalda (vanligen kommunstyrelsens au) och en årlig intervjuundersökning med kommunernas planfunktioner. Den senare har legat till grund för de prioriteringar som länsstyrelsen arbetat efter. Utöver detta har också kommunerna informerats om det pågående arbetet vid länsstyrelsens kvartalssamtal samt via en fortgående uppdatering av projektets hemsida <http://www.lansstyrelsen.se/kronoberg/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/riksintresse/riksintressen/pa-gang/Pages/default.aspx>. Därtill har Landshövdingen vid flera tillfällen bjudit in till strategiska samtal med riksintressena som tema.

2012 ÅRS UNDERSÖKNING I KORTHET

Länets kommuner anser överlag att dialogen med Länsstyrelsen rörande hanteringen av riksintressen för kulturmiljövård avsevärt förbättrats, och oron för att riksintresseskyddet skulle innebära en död hand på området har blivit mindre.

- Den muntliga presentationsmodellen anses mycket positiv och bidrar framförallt till att skapa en bättre dialog mellan Länsstyrelsen och kommunens tjänstemän och politiker. Den muntliga modellen ger bättre genomslagskraft än skriftliga material som lätt försvinner i mängden, och mötet ger kommunen möjlighet att komma med synpunkter och frågor.
- Samtliga kommuner understryker vikten av att presentationen kompletteras av annat material. Den muntliga modellen är bra men den kan också, som Tingsryds kommun understryker, bidra till att

hålla dem som inte medverkat vid presentationen utanför. Vissa föredrar ett skriftligt material, medan många föredrar GIS-skikt som integreras i kommunens egna tittskåp. Det skriftliga materialet är viktigt för att ha ett formellt underlag med tydlig status att hänvisa till i ärendehantering, men det är också viktigt för att kunna vidareförmedla informationen till kommunens invånare.

- Alla kommuner framhåller vikten av att större fokus sätts på medborgardialogen med kommunens invånare. En god förvaltning av miljöerna beror till stor del på de boende och mark- och skogsägare inom områdena. Odlingsmarken måste hävdas för att miljöerna ska behålla sitt upplevelsevärde och bebyggelsen måste vårdas och ombyggnationer göras varsamt. Flera kommuner har idén att ge en folder eller kommunens kulturmiljöprogram till nyinflyttade för att skapa en tidig förståelse och på så sätt förenkla framtida eventuella bygglov. Flera kommuner planerar också öppna informationsmöten om arbetet med kulturmiljöprogrammet och riksintressen.

INTERVJUSEMINARIUM DEN 6/12 2013

Föregående intervjuundersökningar har på ett mycket genomgripande sätt belyst väsentliga delar av riksintresseproblematiken och kommunernas behov. Kommunerna har getts möjlighet att framföra sina synpunkter vid Länsstyrelsens besök på var och en av kommunernas planfunktioner. För kort tid har gått sedan den förra intervjuomgången för att kommunerna ska ha funnit anledning att ändra ståndpunkt i de flesta frågor som berör hantering och prioriteringar. Den aktuella undersökningen fick därför formen av ett förenklat seminarium dit samtliga kommuner var inbjudna. Frågeställningarna hade också en annan inriktning mot tidigare år och var mer inriktade på kommunernas egna roller. Dessvärre sammanföll seminariet med en storm varför endast tre av länets åtta kommuner kunde närvara, nämligen Växjö, Alvesta och Ljungby. Tillsammans representerar dessa 24 av länets 35 riksintressen. Undersökningen kommer att kompletteras med synpunkter från resterande kommuner under våren 2014.

Dialogmodellen

Dialogen mellan kommunerna och Länsstyrelsen i Kronoberg anses vara lyckad och har också fått nationellt erkännande och efterföljare. Dialogen upplevs också ha central betydelse för ett lyckat arbete med riksintressena för Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Hittills har emellertid initiativen till dialog väsentligen tagits av länsstyrelsen ensidigt. Dialogen kan i många fall också upplevas som väl beskuren i det format som den har idag.

Frågor

Hur kan formen för dialogmodellen utvecklas? Vilka initiativ kan kommunen ta i detta sammanhang?

Hur kan kommunen bli mer aktiv i en fortlöpande dialog utöver formella samråd?

Kommunernas synpunkter

- Ett problem är att det på många kommuner fortfarande finns ett politiskt ointresse. Många politiker vill fortfarande inte befatta sig med kulturmiljö och ser det mest som ett hinder.
- Fältbesiktningar/exkursioner skulle kunna vara en lösning. Både problem och möjligheter kan diskuteras direkt i fält. Riksintressena kan annars lätt upplevas som en skrivbordsprodukt. Flera riksintressen skulle kunna besökas vid ett och samma tillfälle.
- Det är också viktigt att en sådan satsning vänder sig till både politiker och tjänstemän och att det bland de senare finns en vidare krets där också näringslivsfunktioner och kulturfunktioner bjuds in.
- Det är viktigt att kommunen tar initiativ.

Medborgarinflytande

Vid förra intervjuundersökningen var en av kommunernas viktigaste synpunkter behovet av en medborgardialog. Medborgarinflytande är också en av Landskapskonventionens centrala punkter, och ryms även inom Riksrevisionens pågående granskningsarbete "Medborgarna och förvaltningen <http://www.riksrevisionen.se/GRANSKNINGAR/Planering-och-uppfoljning/Tematiska-granskningar/Medborgarna-och-forvaltningen/>. Delvis som ett svar på detta har Länsstyrelsen tagit initiativ till och bekostat populariserade versioner av de fördjupade analyserna, skrifter som främst är riktade till de medborgare som bor och verkar i riksintresseområdena.

Frågor

Vilka initiativ tar respektive kommun för att initiera en medborgardialog?
Vilken form har i sådana fall en sådan dialog?

Kommunernas synpunkter

- Det gäller att få lokalinvånare stolta och uppmärksamma kring de riksintressen som finns.
- I Ljungby har man ambitionerna att genomföra en dialog med allmänheten i Hamneda i form av en dialogkväll. Av olika skäl har denna inte genomförts ännu. Det är viktigt att Länsstyrelsen deltar i ett sådant sammanhang eftersom Länsstyrelsen har tagit fram underlagsmaterialet.
- I Alvesta har man tagit fram ett gestaltungsprogram i för Lekaryd. Detta har dock av olika skäl inte kommunicerats ut till medborgarna än, men bedöms ha stor nytta i framtiden. De planschbilder som tagits fram i samband med fördjupningsarbetet av Länsstyrelsen har ansetts som positiva för att kommunicera de riksintressanta värdena.
- Det sker en naturlig medborgardialog då ÖP ska revideras eller fördjupningar göras.
- Det är viktigt att hembygdsföreningarna engageras för att få in fler aspekter och andra aktörer att delta.
- Enkäter kring vad som man bland medborgarna upplever som bevarandevärd har utvecklats i andra sammanhang.
- Workshops med boende där lokalkunskapen kan komma fram. Exempelvis traditioner och berättelser som kan tas med i riksintresset.
- Vandringar. Kan ge ett mycket högt värde och utbyte tillsammans med medborgare och folk med lokal kunskap.

Riksintressena som en kommunal tillgång

SkL konstaterar i sin skrift *Hanteringen av riksintressen*

<http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/5244.pdf?issuusl=ignore> att ”det ofta är en tillgång att ha ett riksintresse inom sina gränser. Kulturminnen stärker den gemensamma identiteten och förankrar invånarna i historien. De kan locka till sig nya invånare och turister.” Många riksintressen lever emellertid en tynande tillvaro är i stort behov av ”aktivering”.

Fråga

Hur arbetar kommunen med riksintressena som en resurs, exempelvis för turism eller andra sammanhang där kulturmiljön kan uppfattas som en positiv aspekt i bilden av kommunen?

Kommunernas synpunkter

- I Ljungby framhålls flera riksintressen som sevärdheter under portalen VisitLjungby.
- Under portalen Smålands mörker marknadsförs flera riksintressen gemensamt av Växjö och Alvesta kommuner. Bland annat Huseby bruk. Här är de båda kommunerna engagerade inom ramen för turistsatsningar tillsammans med Sveriges fastighetsverk.
- Mycket handlar om att vinna politikerna för saken.
- Många ser fortfarande kulturmiljö som ett hinder.
- Generellt sett ses de som statens intresse vilket gör att de inte hantear riksintressena ur sina egna aspekter. MEN goda beskrivningar gör dem mycket mer intressanta!!
- Viktigt att lyfta att det faktiskt är platsen som är värdefull och inte att det är någons intresse, snarare allas.
- Kommunerna efterfrågar antikvarisk kompetens från Länsstyrelsen. Har svårt att argumentera med politiker utan den kompetensen.
- Kommunerna kan utnyttja platserna för att locka besökare och turister.
Detta kräver dock insatser från kommunerna.
- Kulturmiljöns värden står inte ensamma i ett turistiskt sammanhang. Turister söker både natur- och kulturvärden. Det är därför viktigt att lyfta alla värden.

Kunskaps- och planeringsunderlag

Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet kommer i regleringsbrevet för 2014 sannolikt få i uppdrag att redogöra för statens respektive kommunernas behov av kulturhistoriska kunskapsunderlag. Länsstyrelsens arbete med riksintressen regleras exempelvis i **Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden m.m.**, där det bland annat står att: *Länsstyrelsens arbete ska grundas på underlag från de andra myndigheter som anges i 2 §. Om det inte finns något sådant underlag från myndigheterna, ska arbetet grundas på det underlag som länsstyrelsen bedömer lämpligt.*

Vidare regleras länsstyrelsens skyldighet att förse kommunerna med planeringsunderlag i **miljöbalkens sjätte kap. 20 §: Länsstyrelsen skall ställa**

samma utredningar, program och annat planeringsunderlag som har betydelse för hushållningen med mark och vatten i länet och som finns hos statliga myndigheter. Länsstyrelsen är skyldig att på begäran tillhandahålla sådant planeringsunderlag åt kommuner och myndigheter som skall tillämpa denna balk samt åt den som är skyldig att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning.

Frågor

Hur ser kommunens arbete ut med att ta fram egna kulturhistoriska kunskapsunderlag i samband med planering?

Vilka minimikrav anser kommunen att man bör ställa på Länsstyrelsens kulturhistoriska kunskapsunderlag, exempelvis när det gäller riksintressena, men också i andra sammanhang?

Kommunernas synpunkter

- Växjö är i stort behov ett kommunalt kulturmiljöprogram. Det finns inga beskrivningar av de nya stadsdelarna vilket är ett stort problem och de som finns är omoderna.
- Intressant med ny kulturmiljöplan för Ljungby stad. Här har man haft en projektanställd som inventerat modern bebyggelse. Nästa steg i processen skulle vara att ta tag i landsbygden och villaområden. Kunskap kring de värden som finns.
- Alvesta har gjort en inventering av bebyggelsen i stadskärnan. Torps bruk är intressant att öka kunskapsuppbyggnaden kring.
- Att ta in konsulter är nog vanligare i storstäderna. Här är det inte så vanligt i någon kommun. Det är dock inget främmande eftersom de själva inte har den kompetensen.

2014 års fördjupningsprojekt – prioriteringar

Av 2012 års intervjuundersökning

<http://www.lansstyrelsen.se/kronoberg/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/kultur/201203Riksintressen%20kulturmiljo-Utvardering%20och%20uppfoljning.pdf> framgår det vilken prioriteringsordning som kommunerna föredrog när det gäller det fortsatta fördjupningsarbetet. De områden som återstår är i många fall miljöer på landsbygden, vilket faller väl inom ramen för Länsstyrelsens landsbygdsatsning under 2014.

Frågor

Gäller fortfarande kommunens prioriteringslista som den är formulerad i rapporten ovan?

Är problemformuleringarna för varje område riktigt belysta eller finns det skäl att komplettera dessa? I sådana fall, hur?

Kommunernas synpunkter

- Kommunernas önskemål kring prioriteringar ligger fast.
- De problemformuleringar som motiverade prioriteringsordningarna har inte förändrats.

